

نگاهی به کتابخانه های زندان

سیده زهرا ملکی ضیابری^۱

۱- کارشناس ارشد، علوم کتابداری و اطلاع رسانی، معاون مرکز اسناد، کتابخانه و نشر دانشگاه گیلان

دانشگاه گیلان، حوزه معاونت پژوهش و فناوری، مرکز اسناد، کتابخانه و نشر

آدرس پست الکترونیک: maleki2658@yahoo.com

تلفن تماس: ۰۹۱۱۳۳۶۴۳۶۸

چکیده

کتابخانه ها به عنوان مراکز فرهنگی و اجتماعی، نقش مهمی در توسعه اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی هر جامعه ایفا می کنند و سهم به سزایی در حفظ و گسترش فرهنگ، آموزش های رسمی، خودآموزی و غنی کردن اوقات فراغت دارند. در دایرة المعارف کتابداری و اطلاع رسانی ذیل واژه کتابخانه های زندان چنین آمده: «به هر نهاد یا سازمان تأدیبی که افرادی به صورت بازداشت در آن به سر می برند زندان و کتابخانه ای که برای استفاده زندانیان ایجاد شود کتابخانه زندان می گویند. کتابخانه ها با هدف کمک به فراهم آوردن شرایط بازگشت مطلوب زندانیان به زندگی در اجتماع به وجود می آیند». با این توصیف و با در نظر گرفتن وقت آزاد زیاد، روزهای پی در پی و تکراری زندان، دوری از کانون خانواده و شرایطی اینچنینی که برای زندانیان و مددجویان متصور است، لزوم تأسیس کتابخانه در زندان به جهت استفاده بهینه از اوقات فراغت، کاهش آلام روحی و روانی و توانمندسازی زندانیان بیش از پیش احساس می شود. مسئولین کتابخانه های زندان باید با اتخاذ تدابیر لازم و پیش بینی راهکارهای اساسی، فرهنگ مطالعه را در زندانیان تقویت کرده، رواج داده و در زمینه استفاده مطلوب و بهینه از منابع کتابخانه ای مددجویان را یاری رسانند. این مقاله سعی دارد در خصوص کتابخانه های زندان، ضرورت وجود و استانداردهای خدمات کتابخانه های مذکور، مطالبی را به صورت مختصر ارائه نماید.

واژگان کلیدی: کتابخانه های زندان، زندانیان، مددجویان، منابع کتابخانه ای زندان.

۱- مقدمه و بیان مسأله:

تأسیس کتابخانه در زندان‌ها و تشویق زندانیان به مطالعه، اهمیت زیادی دارد چرا که اولاً افراد بزهکار در داخل زندان از بیکاری رنج نمی‌برند و دوم اینکه فکرشان را به کارهای بیهوده و عبث مشغول نمی‌کنند و به کار فرهنگی و تربیتی به نوعی عادت خواهند کرد. همچنین به این موضوع می‌اندیشند که مکانی برای مطالعه و کتابخوانی و حمایت از آنها وجود دارد؛ در همین راستا، توسعه فرهنگی و بسط آن در زندان‌ها باعث شکوفایی جسمانی و روحانی آنها شده و نه تنها از فرصت‌های بیکاری و بعضاً بزهکاری‌های اجتماعی کاسته می‌شود، بلکه اشاعه فرهنگ عمومی و نشاط و کتابخوانی و مطالعه در جامعه افزایش خواهد یافت (جواهری، ۱۳۸۲).

اهم وظایف کتابخانه زندان، ایجاد و تقویت عادت به مطالعه در زندانیان، حمایت از خودآموزی و آموزش‌های انفرادی و تحصیلات رسمی در تمام سطوح، پرورش خلاقیت‌های فردی و فراهم آوردن دسترسی زندانیان به اطلاعات مورد نیاز در زمینه‌های مختلف است. همچنین تأمین نیازهای برنامه‌های بازپروری فرهنگی و پر کردن اوقات فراغت و ایجاد علایق مثبت در افراد و فراهم آوردن مواد خواندنی شغلی و حرفه‌ای کارکنان از دیگر وظایف این نهاد است.

در بیشتر کشورهای جهان، اکثریت جمعیت زندانیان را کسانی تشکیل می‌دهند که قبلاً محدودیت‌هایی را در آموزش و کسب مهارت‌های زندگی داشته‌اند؛ در واقع می‌توان گفت از مشخصه‌های قابل ملاحظه زندانیان، کم‌سوادی و مهارت‌های ناکافی برای کارایی و استخدام است که ضرورت کتابخانه زندان را بیشتر نشان می‌دهد. کتابخانه زندان، بخش مهمی از محیط کلی زندان و پشتیبان برنامه‌های آموزشی، تفریحی و اصلاحی است. در عین حال، کتابخانه زندان تنها مکانی است که فرد زندانی قادر خواهد بود انتخاب فردی داشته باشد و از این کتابخانه به مثابه پنجره‌ای بهره‌بردار که ارتباط او را با دنیای بیرون برقرار می‌کند و زندانی را که در آستانه رهایی قرار دارد، برای حضور در جامعه آماده می‌سازد (بروجردی زاده، ۱۳۸۷).

۲- پیشینه تاریخی:

بنا به شواهد تاریخی، نخستین زندان‌های دارای مجموعه‌های کتاب، زندان‌های قرن نوزدهم اروپا و آمریکا بودند. این زندان‌ها مجموعه‌های پراکنده داشتند و زندانیان تحت شرایطی می‌توانستند از آنها استفاده کنند. در سال ۱۸۴۱، در کشور هلند قانونی به تصویب رسید که به موجب آن هر زندان باید کتابخانه داشته باشد. در این کشور نخستین کتابخانه‌های زندان، حتی پیش از کتابخانه عمومی پایه‌ریزی شده است. چارلز دیکنز نویسنده سرشناس انگلیسی نیز طی سفر به آمریکا در سال ۱۸۴۲، در «یادداشت‌های آمریکایی» مشاهدات خود را از یک زندان چنین بیان می‌دارد: «زندانی کتاب مقدس، انجیل، لوحه، و مداد در اختیار دارد و به‌طور محدود اجازه دارد از سایر کتاب‌ها نیز استفاده کند و قلم و جوهر و کاغذ نیز تحت شرایطی در اختیار وی قرار می‌گیرد». مجموعه‌های کتاب از ۱۸۴۲ در زندان‌های آمریکا وجود داشته است، اما ارائه خدمات کتابخانه‌ای به زندانیان از ۱۹۰۰ به بعد صورت گرفته و نخستین سابقه فهرست‌نویسی منابع مربوط به ۱۹۰۵ و استخدام نخستین کتابدار مربوط به ۱۹۰۷ بوده است. با تأسیس انجمن کتابخانه‌های زندان در آمریکا (۱۹۳۲) کتابخانه‌های زندان رسمیت یافت و انتشار نخستین راهنمای این کتابخانه‌ها در همان سال نقطه عطفی در تاریخ کتابخانه‌های زندان به حساب می‌آید. به‌رغم وجود این سوابق، رواج خدمات کتابخانه‌ای در زندان‌ها و مؤسسات بازپروری در نیمه دوم قرن بیستم رخ داده است (دایره المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۸۱).

در ایران، قدیمی‌ترین کتابخانه زندان را می‌توان کتابخانه زندان مرکزی استان زنجان در ابهر سال ۱۳۲۸ گزارش داد. بیشترین تعداد کتابخانه‌های زندان در دهه هفتاد به وجود آمده و بیشترین فعالیت سازمان زندان در تأسیس کتابخانه در سال‌های دهه شصت و سپس دهه هفتاد بوده است (لگزیان، ۱۳۸۵).

ارائه خدمات کتابخانه‌ای در زندان معمولاً از طریق یکی از این دو راهکار صورت می‌گیرد: (۱) در کشورهایی که از شبکه کتابخانه‌های عمومی خوب و پیشرفته برخوردار هستند، ارائه خدمات جزء وظایف کتابخانه‌های عمومی و واحدهای سیار آن است. این امر در رهنمودهای ایفلا برای کتابخانه‌های عمومی نیز مورد تأکید قرار گرفته است؛ (۲) در مراکز بزرگ و زندان‌های ایالتی و ملی که تعداد زندانیان زیاد و مسائل امنیتی شدید است، ارائه خدمات از طریق تأسیس کتابخانه‌ها درون زندان صورت می‌گیرد (فزل ایغ، ۱۳۷۵).

در کشور سوئد، روش جالبی جهت تهیه کتاب برای زندانیان به کار گرفته شده است، بدین سان که هفته‌ای یک بار یک اتوبوس حامل ۱۰۰۰۰ جلد کتاب در محوطه زندان توقف می‌کند و زندانیان بدون برخورد با محدودیت‌ها می‌توانند آزادانه از کتابخانه سیار، کتاب مورد نظر خود را انتخاب کنند. زندانی‌ها ممکن است کتاب‌های دیگری بخواهند که در این صورت، کتابدار زندان کتاب‌های مورد نیاز را از کتابخانه‌های عمومی شهر برای مدتی به امانت می‌گیرد (شکوری، ۱۳۵۷).

به‌عنوان تجربه‌ای از یک کشور در حال توسعه، می‌توان از زندان تیه‌هار، بزرگ‌ترین زندان آسیا در هند و یکی از بزرگ‌ترین زندان‌های جهان (با بیش از ۸۰۰۰ زندانی) نام برد. به همت رئیس وقت زندان، خانم کران بدی، این زندان از نهادی بدنام به محیطی انسانی تبدیل شد. از عمده برنامه‌های زندان تیه‌هار، اجرای آموزش رسمی درون محیط زندان به کمک زندانیان باسواد بود. بعد از آن، ایجاد کتابخانه‌هایی بود که با اهدای کتاب‌ها از سوی مؤسسات آموزشی، تشکلات مختلف و ناشران، درون زندان شکل گرفت. استقبال ناشران بیش از حد انتظار بود. کتاب‌های بسیار در موضوعات عمومی مانند علوم، رایانه، پزشکی، ادبیات، تاریخ، مذهب و کتاب‌های کودکان همسو با برنامه‌های آموزشی تأمین شد. روزنامه‌های تازه و مجلات، داخل بندها توزیع می‌شد. ضمن آنکه با همکاری کتابخانه عمومی دهلی کتابخانه‌های سیار نیز ایجاد شد. کتاب‌ها بنا به تقاضای زندانیان به‌طور منظم بین آنها توزیع می‌شد. این اقدامات علاوه بر تحولات بنیادی دیگر در زمینه‌های بهداشت و درمان، رفع کمبودهای اساسی و مبارزه با اعتیاد، تیه‌هار را از محیطی خشن و فوق‌امنیتی به محیط انسانی‌تری مبدل کرده است (دایره المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۸۱).

۳- ضرورت وجود کتابخانه در زندان:

ماده ۴۰ قوانین استاندارد سازمان ملل، درباره چگونگی رفتار با زندانیان در خصوص ضرورت تأسیس کتابخانه برای زندانیان صراحت دارد و نهاد‌های زندان را مسئول فراهم‌آوری امکانات دستیابی به اطلاعات و مطالعه برای این گروه معرفی می‌کند: «زندان‌ها موظفند برای زندانیان از هر سنخ و رده‌ای که باشند، کتابخانه‌ای تدارک ببینند که حاوی مجموعه‌ای مناسب از کتاب‌های سرگرم‌کننده و آموزشی باشد و زندانیان را تشویق کنند که از آن به‌طور کامل استفاده نمایند.»

همچنین در منشور خوانندگان^۱ و نیز در بیانیه یونسکو درباره کتابخانه عمومی بر «حق مطالعه» کلیه شهروندان از جمله زندانیان، تأکید شده است. در بیانیه یونسکو آمده است: «لازم است برای کسانی مانند ... زندانیان ...، که به هر دلیل قادر نیستند از خدمات و منابع معمول کتابخانه بهره‌گیرند، خدمات و منابع خاصی تدارک دیده شود.»

به این ترتیب و با توجه به بیانیه‌ها و قوانین فوق، همچنین پیمان‌نامه‌های بین‌المللی دیگر مانند معاهده حقوق کودک (۱۹۸۹) و مانند آن، روشن است که زندانیان نیز مانند دیگر شهروندان، حق دسترسی به اطلاعات و در نتیجه دسترسی به تمام تسهیلات کتابخانه‌ای را دارند. این افراد همان‌طور که حق دارند در فعالیت‌های ورزشی شرکت کنند یا میزان و سطح تحصیلات خود را با شرکت در دوره‌های آموزشی بالا ببرند، حق دستیابی به اطلاعات و مواد خواندنی را هم دارند (تعاونی، ۱۳۸۱).

جامعه و دولت باید از چند نظر به تأسیس کتابخانه‌های زندان‌ها علاقه نشان دهند و آن را در ردیف خدمات فرهنگی مورد نیاز جامعه بپذیرند:

- ۱- زندانیانی که برای هفته‌ها، ماه‌ها و سال‌ها در پشت میله‌های زندان به سر می‌برند می‌توانند با آموزش، راهنمایی و مطالعه انسان‌های آگاهی‌تربیت‌شوند و بعد از خروج از زندان با مسائل متعدد جامعه خود آشنا شوند.
- ۲- به خاطر زندانی شدن، نباید حق تعالی فکر و اندیشه برای مدتی از عده‌ای سلب شود.
- ۳- زندانی شدن، انسان را از زندگی طبیعی باز می‌دارد و انسان را از جامعه جدا می‌سازد. کتابخانه‌های زندان می‌توانند از گسستن این رابطه با جامعه مانع شوند و از احساس بی‌مصرفی انسان بکاهند.

^۱ این منشور از سوی کمیته بین‌المللی کتاب و انجمن بین‌المللی ناشران، تهیه و تدوین و در سال ۱۹۹۴ توسط سازمان یونسکو منتشر شده است.

۴- کتابخانه زندان بهترین محلی خواهد بود که زندانیان بتوانند دور از غوغای داخلی زندان به تفکر و اندیشه بپردازند و یا در اعمال خود قضاوت نمایند. به وجود آوردن یک گوشه خلوت و سکوت در کتابخانه زندان، از بسیاری از عدم تعادل‌های روانی و فشارهای عصبی زندانیان جلوگیری می‌کند.

۵- آشنائی با کتاب می‌تواند زندانیان را از خستگی‌ها و فشارهای داخلی زندان برهاند و به وسیله کتاب با جامعه بیرون از زندان رابطه‌ای برقرار کنند و چه بسا ممکن است این رابطه به مهر ورزیدن به افراد جامعه و اعضای خانواده منجر گردد (مجیدی، ۱۳۹۷).

۴- مجموعه و منابع کتابخانه‌های زندان:

۴-۱- کتابخانه زندان باید مجموعه‌ای متوازن و سازمان یافته در زمینه‌های متنوع و حاوی منابع پژوهشی، آموزشی، تفریحی، مرجع و مجموعه‌های خاص برای پشتیبانی از برنامه‌های مختلف فراهم آورد و نیازهای انواع کاربران را از جمله سوادآموزان، اقلیت‌های زبانی، مهاجران، کندخوانان و افرادی که دچار نارسایی بینایی هستند، برآورده سازد. شیوه امانت و نگهداری این مجموعه باید به گونه‌ای باشد که سطح خدمات کتابخانه را ارتقاء بخشد و در عین حال، میزان فرسایش و تخریب مواد کتابخانه را به حداقل کاهش دهد.

۴-۲- گزینش مواد کتابخانه باید بر اساس خط مشی مکتوب انجام گیرد. لازم است هنگام گزینش مواد و منابع به عوامل زیر توجه شود:

- تعداد و نوع زندانیان
- میزان تقاضا
- ارتباط با مجموعه موجود
- ارتباط با برنامه‌های آموزشی
- پیشنهادات کاربران و کارکنان
- کیفیت مواد و منابع
- بهای مواد و منابع

۴-۳- انواع مواد مناسب برای مجموعه کتابخانه به قرار زیر است:

- مراجع عمومی
- مواد خواندنی عمومی
- مواد و منابع حقوقی و مجموعه‌های قوانین
- مجموعه‌ای فراگیر از منابع غیرداستانی
- مواد و منابع غیرداستانی در زمینه خودسازی و ارتقای مهارت‌های اجتماعی
- مواد داستانی و شعر
- خودآموزها
- کتاب‌های آسان
- انواع منابع مرتبط با سوادآموزی
- کتاب‌های درشت خط
- جدول، معما، بازی
- منابع مربوط به مشغله‌های ذوقی مانند مجسمه‌سازی، نقاشی، بافتنی، باغبانی، آشپزی، خیاطی و گلدوزی، گردآوری تمبر و سکه و مانند آن
- نشریات ادواری و روزنامه‌ها

۴-۴- لازم است به ازای هر زندانی دست کم ۲۰ جلد کتاب در کتابخانه وجود داشته باشد و مجموعه کتابخانه، صرفنظر از تعداد کاربران، شامل حداقل ۲۰۰۰ جلد باشد. منابع مرجع، پیاپیها و نشریات ادواری، جدول و معما و بازیها، منابع موسیقی، برنامه‌های کامپیوتری و رسانه‌های الکترونیکی در این محاسبه منظور نشده است. در عین حال، لازم است از خدمات امانت بین کتابخانه‌ای برای تقویت مجموعه کمک گرفته شود.

۴-۵- کتابخانه زندان باید به ازای هر ۵ نفر زندانی، حداقل یک عنوان نشریه ادواری را در سال مشترک شود. این تعداد، صرفنظر از شمار زندانیان، نباید هرگز از ۱۰ عنوان کمتر باشد. از آنجا که نشریات ادواری و روزنامه‌ها، اطلاعات زندانیان را درباره آنچه در بیرون زندان می‌گذرد روزآمد نگاه می‌دارند، برای آنان از اهمیت زیادی برخوردار هستند.

۴-۶- لازم است مجموعه مدارک کتابخانه توسط کتابداران متخصص و بر اساس نظام‌های معتبر کتابداری، سازماندهی و نگهداری شود. خدمات مربوط به مجموعه کتابخانه عبارت است از: فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع بر اساس اصول و قواعد علم کتابداری، تهیه فهرستهای مستند، آماده‌سازی مواد برای بخش امانت، راه‌اندازی یک سیستم امانت‌دهی که استفاده بهینه از مجموعه را امکان‌پذیر سازد، ترویج و تبلیغ مجموعه و خدمات از طریق برپایی نمایشگاه‌ها و آگاهی‌رسانی منظم (تعاونی، ۱۳۸۱).

۵- دو نمونه موفق از کتابخانه‌های زندان:

۵-۱- کتابخانه زندان ادینبورگ:

کتابخانه زندان ادینبورگ که توسط زندانیان طراحی و ساخته شده، موفق شده است جایزه سال ۲۰۱۰ کتابخانه‌های بریتانیایی برای تغییر زندگی را از آن خود کند. این کتابخانه، توسط زندانیان طراحی و در گوشه‌ای از زندان ساخته شده است که شامل سالنی بزرگ با کف چوبی، کاناپه و صندلی و دیوارهای تزئین شده است. کتاب‌ها در قفسه‌های باز چیده شده و در بخش کتاب‌های تخیلی، بیشتر کتاب‌های جنایی به چشم می‌خورند. از سایر کتاب‌های موجود می‌توان به کتاب‌های شعر، زندگینامه‌ها، تاریخ طبیعی، هنر و ورزش اشاره کرد. سخنانی از ادیسون، آلدوس هاکسلی و والٹ دیسنی هم روی دیوارها نوشته شده است.

ژاکلین کلینتون، رئیس بخش کارآمدی زندانیان این زندان می‌گوید که زندانیان برای رفتن به کتابخانه لحظه‌شماری می‌کنند؛ وی همچنین گفته است ظرف ۱۸ ماه، انبار کوچک کتابی در این زندان به کتابخانه‌ای مفید برای ۹۰۰ زندانی تبدیل شده است.

پیت ترنر ۳۰ ساله که ۸ ماه از مجازات یکساله‌اش باقی مانده است، درباره کتابخانه زندان ادینبورگ می‌گوید: این کتابخانه، تجربه متفاوتی بوده است. وی که هم اکنون یکی از کارکنانی است که داوطلبانه در این کتابخانه کار می‌کند، می‌گوید: اگر میله‌های روی پنجره‌ها نبود اینجا هیچ فرقی با یک کتابخانه عادی نداشت. من هیچگاه مطالعه نمی‌کردم اما هم اکنون این کار را می‌کنم و در حال یاد گرفتن زبان اسپانیایی هم هستم. این کتابخانه برای زندانیان خیلی مهم است و یک منبع اطلاعاتی برای کل زندان است (سایت تحلیلی و خبری عصر ایران، ۱۳۸۹).

۵-۲- کتابخانه زندان اوین:

زندان اوین یکی از مجموعه‌های سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور است که به متهمین و محکومین جرائم مالی مانند مهریه، کلاهبرداری، نفقه، شرکت‌های هرمی، چک بلا محل، ورشکستگی، تصادفات غیر عمد و ... اختصاص یافته است. این زندان در هر اندرگاه، کتابخانه‌ای را در خود جای داده است که کتاب‌های آنها در حوزه‌های مختلف دسته‌بندی شده‌اند و مددجویانی که علاقه‌مند به کار کتابداری هستند و از سطح تحصیلات بالاتری برخوردارند هماهنگی و مسئولیت‌های مختلف در این کتابخانه را بر عهده گرفته‌اند. این کتابخانه در سال ۱۳۹۱ به عنوان کتابخانه برگزیده سازمان زندان‌ها معرفی شده است.

یکی از مددجویانی که دارای مدرک دکتری است و به عنوان کارشناس فرهنگی در کتابخانه اندرگاه چهار زندان اوین فعالیت می‌کند، در گفت‌وگو با خبرنگار فارس با بیان اینکه با توجه به رشد سواد آموزی و اینکه متهمان و محکومین زندان اوین عموماً با سواد هستند، گفت: هر اندرگاه کتابخانه‌ای دارد و کتابخانه این بخش هم بیش از ۵ هزار جلد کتاب را در خود جای داده است که به فراخور

موضوعات دسته‌بندی شده‌اند. به گفته وی میانگین سن افرادی که از کتابخانه استفاده می‌کنند بین ۲۵ تا ۳۵ است که در مقاطع مختلفی تحصیل کرده‌اند و متناسب با رشته تحصیلی یا حال و هوای خود از این کتاب‌ها استفاده می‌کنند.

یکی از کارشناسان فرهنگی زندان می‌گوید: اکثر کتاب‌های موجود، اهدایی هستند و خیرین و برخی از خود زندانیان پس از آزاد شدن کتاب‌هایشان را به این نهاد تقدیم کرده‌اند و در موضوعات مختلفی هستند و سال چاپ کتاب‌ها هم به اهداها وابسته است. وی افزود: کتاب‌هایی که اهدا می‌شوند به اداره فرهنگی زندان می‌روند و از آنجا که کتاب‌ها مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دارند معمولاً برای ورود به کتابخانه زندان مشکل خاصی ندارند اما برخی از آنها طبق شرایط حاکم اجازه ورود پیدا نمی‌کنند و باز می‌گردند.

خبرنامه‌ای از فعالیت‌های فرهنگی و مسابقات به همراه حکایت‌ها و امثال و حکم با مطالب سرگرم کننده در ۱۶ صفحه در قطع A5 توسط همین اهالی کتابخانه برای زندانیان اندرزگاه چهار آماده شده است. البته تهیه گاهنامه‌های موضوعی هم بخش دیگری از فعالیت‌های اهالی این اندرزگاه است. به طور نمونه برای ماه مبارک رمضان گاهنامه‌ای دربرگیرنده دعاها و اعمال شب‌های ماه مبارک رمضان به مددجویان اهدا شده است.

این کتابخانه تنها به کتاب و کتابخوانی اختصاص نیافته است و در خود جای دهنده کلاس‌های آموزشی متنوعی هم هست. از این کلاس‌های آموزشی که توسط خود مددجویان تحصیل کرده اداره می‌شوند می‌توان به مدیریت استرس، مدیریت برنامه‌ریزی در بحران مالی، اصول حسابداری، کامپیوتر، معرق، زبان، کارآفرینی هم اشاره کرد. در اینجا افراد هر تخصصی که دارند را اعلام و برای هم‌بندان خود کلاس‌هایی را تشکیل می‌دهند تا امکان بازگشت مددجویان به جامعه فراهم شود و از سویی از بیماری‌هایی مانند افسردگی جلوگیری شود.

کتاب‌های اندرزگاه‌ها در سیستم کامپیوتری ثبت شده‌اند و هر مددجو می‌تواند کتاب‌هایی که مرجع نباشند را تا یک هفته به اتاق خود ببرد. البته در کتابخانه زندان‌ها کتاب‌های حقوقی هم مرجع محسوب می‌شوند.

اندرزگاه ۷ کتابخانه آن نسبت به کتابخانه‌های دیگر زندان اوین گسترده‌تر است و به نوعی کتابخانه مرکزی محسوب می‌شود. این اندرزگاه مددجویان زیادی را در خود جای داده است و کتابخانه نسبتاً مجهزی دارد. کتابخانه اندرزگاه هفت، در سال تهیه گزارش (۱۳۹۲)، ۱۷ هزار عنوان کتاب را در ۷۳ قفسه جای داده است و روزانه بیش از ۲۲۰ نفر به کتابخانه رفت‌وآمد می‌کنند. این کتابخانه هر سه ماه یکبار گزارشی از تغییر و تحولات در کتابخانه و میزان استقبال مددجویان هر سالن را به صورت مجزا بررسی می‌کند.

مسئول اداره کتابخانه اندرزگاه هفت زندان اوین هم به برنامه‌های جنبی این کتابخانه اشاره کرده و می‌گوید: مسابقات مشاعره، شاهنامه خوانی، مسابقات فکری مانند شطرنج و حل جدول، مسابقات کتابخوانی و همچنین طرح خلاصه‌گویی بخشی از فعالیت‌های جنبی این کتابخانه است. وی درباره روند طرح خلاصه‌گویی توضیح می‌دهد: چندین کتاب به افراد داده می‌شود و آنها پس از مطالعه، خلاصه‌ای از آن را در میان جمع بیان می‌کنند و یک گروه ۷ نفره به عنوان ناظر، این خلاصه‌گویی‌ها را بررسی کرده و به سه نفر به قید قرعه جوایزی می‌دهند (قدس آنلین، ۱۳۹۲).

۶- ترویج خدمات کتابخانه زندان:

زندانیان و کارکنان زندان، کاربران بالقوه کتابخانه‌اند و ندرتاً به شکل خودانگیخته در شمار کاربران بالفعل درمی‌آیند. بنابراین لازم است کتابخانه با استفاده از شیوه‌ها و برنامه‌های گوناگون و مستمر، دامنه و نوع خدمات کتابخانه را به اطلاع آنان برساند و این خدمات را ترویج و تبلیغ کند (تعاونی، ۱۳۸۱).

برخی منابع و فعالیت‌هایی که برای ترویج و تبلیغ خدمات به کار می‌رود عبارت است از:

- تهیه فهرست کتاب‌های مناسب در زمینه‌های گوناگون
- تهیه اعلامیه‌ها و بروشورها
- تهیه فهرست تازه‌های کتابخانه و خبرنامه
- تهیه راهنمای کتابخانه
- برگزاری نمایشگاه‌های دوره‌ای

- دعوت از پدیدآورندگان آثار
- برگزاری برنامه‌های جانبی در کتابخانه.

۷- نتیجه گیری

با توجه به آنچه مرور کردیم، کتابخانه زندان می‌تواند بخش مهمی از زندگی زندان و برنامه زندانیان باشد. این کتابخانه، باید فرصت‌های مناسبی برای مددجویان و زندانیان فراهم سازد تا مهارت‌های سوادآموزی و عادت به مطالعه را در ایشان تقویت نموده و راهی پیش پای آنان گذارد تا توانمندی و علاقه‌های فرهنگی، حرفه‌ای، اجتماعی و شخصی خود را جستجو نموده و معنای زندگی را دریابند. از سوی دیگر، امید است سنت زیبای اهدای کتاب و حتی قفسه‌های کتابخانه در میان مردم عزیز ایران، اهمیت بیشتری پیدا کند و به جای اینکه کتاب‌ها در کتابخانه‌های شخصی خاک بخورند و گاه تا سال‌ها کسی به سراغشان نرود، این کتاب‌ها به کتابخانه‌های مختلف کشور، به ویژه کتابخانه‌های زندان‌ها، اهداء شود تا تعداد بیشتری از هموطنان ایران اسلامی امکان استفاده از کتاب، این یار مهربان و دانا را داشته باشند.

منابع و مراجع

- ۱- بروجردی زاده، علی (۱۳۸۷). کتابخانه زندان، چرا و چگونه، ماهنامه اصلاح و تربیت، شماره ۸۲، بهمن و اسفند.
- ۲- تعاونی (خالقی)، شیرین (۱۳۸۱). استانداردهای خدمات کتابخانه‌های زندان؛ برگرفته از رهنمودهای ایفلا برای ارائه خدمات کتابخانه‌ای به زندانیان. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- ۳- جواهری، حمید (۱۳۸۲). چرا کتابخانه‌ها در زندان ضرورت دارد؟، ماهنامه اصلاح و تربیت، سال دوم، شماره ۱۵.
- ۴- دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع رسانی (۱۳۸۱). سرویراستار عباس حری، ویراستار همکار نرگس نشاط؛ دستیاران علمی محمدحسن رجبی، نرگس نشاط. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- ۵- سایت تحلیلی و خبری عصر ایران (۲۸ تیر ۱۳۸۹). «کتابخانه‌ای که یک زندان را متحول کرد». قابل بازیابی در: <https://www.asriran.com/fa/news/126755>
- ۶- شکوری، علی (۱۳۵۷). کتابخانه‌های زندان. نامه انجمن کتابداران ایران، شماره ۴۱.
- ۷- قدس آنلاین (۱۵ مرداد ۱۳۹۲). «گردش یک‌روزه در کتابخانه زندان اوین»، قابل بازیابی در: <https://www.qudsonline.ir/news/143412>
- ۸- قزل ایاغ، ثریا (۱۳۷۵). جایگاه آموزشی- فرهنگی کتابخانه در زندان. خبرنامه داخلی شورای کتاب کودک. سال سی و هشتم، شماره ۳.
- ۹- لگزیان، فاطمه (۱۳۸۵). کتابخانه‌های زندان در ایران: راهکارها و پیشنهادات؛ بررسی کتابخانه‌های زندان در ایران و مقایسه با رهنمودهای ایفلا، مجموعه مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع رسانی ایران (کتابخانه‌های عمومی و زندان)، تهران: کتابخانه ملی ایران، ص ۳۲۷-۳۴۵.
- ۱۰- مجیدی، علیرضا (۱۳۹۷). نقش کتابخانه‌های زندان. قابل بازیابی در: <https://www.lpezeshk.com/archives/2017/04>